

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

**ЗМІЦНЕННЯ МІСЦЕВОЇ
ФІНАНСОВОЇ ІНІЦІАТИВИ**

БЮДЖЕТ ТА ЕКОНОМІКА

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ СІЧНЯ-ВЕРЕСНЯ 2010 РОКУ

ІНСТИТУТ БЮДЖЕТУ ТА
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Матеріали моніторингу підготовлено за даними Державного казначейства України, Державного комітету статистики України та інших офіційних джерел. Він містить стислий огляд бюджету та економіки України за січень – вересень 2010 року, в якому окреслено головні тенденції виконання зведеного, державного та місцевих бюджетів, а також висвітлено основні зміни макроекономічної ситуації та тенденції банківської системи, їх взаємозв'язок з бюджетними показниками. Поглиблений аналіз бюджету та економіки України за цей період можна знайти у виданні ІБСЕД «Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за січень – вересень 2010 року».

Бюджет та економіка. Основні тенденції січня – вересня 2010 року

Видання підготували фахівці ІБСЕД:

Щербина І. Ф. – Генеральний директор

Зубенко В. В. – заступник Генерального директора / директор Департаменту ПЦМ та навчальних програм

Рудик А. Ю. – директор Департаменту податкової політики та моніторингу

Самчинська І. В. – директор Департаменту фінансової політики

Корнієнко А. І. – заступник директора Департаменту ПЦМ та навчальних програм

Перелі І. М. – головний економіст Департаменту фінансової політики

Свешнікова М. С. – консультант з банківських питань

Бюджет та економіка. Основні тенденції січня – вересня 2010 року / [Щербина І. Ф., Рудик А. Ю., Зубенко В. В. та ін.] ; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи», USAID. – К. : ДГВПП «Зовнішторгвидав України», 2010. – 12 с.

Від видавця:

Видання підготовлено за підтримки Американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку. Зміст продукту є відповідальністю Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень (ІБСЕД) і не обов'язково збігається з поглядами USAID або уряду США. Усі права на це видання захищені. Використання матеріалів моніторингу має бути узгоджено з фахівцями ІБСЕД.

© USAID, 2010

© ІБСЕД, 2010

Інститут бюджету та соціально-економічних досліджень
вул. Борисоглібська, 15В, 2-й поверх,
м. Київ, 04070, Україна
Тел.: (044) 353-58-68, 492-97-80/81
Факс: (044) 492-97-83

БЮДЖЕТ ТА ЕКОНОМІКА. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ СІЧНЯ – ВЕРЕСНЯ 2010 РОКУ

Показник	Станом на 01.10.2009	Станом на 01.10.2010
Індекс споживчих цін, %	109,1	107,4
Активи банків бруто, млрд. грн.	987,8	1 064,1
Обсяг кредитних вкладень, млрд. грн., у т.ч. кредити, надані юридичним особам, млрд. грн. кредити, надані фізичним особам, млрд. грн.	724,4 478,4 246,0	721,1 507,6 213,5
Обсяг депозитів, млрд. грн., у т.ч. депозити юридичних осіб, млрд. грн. депозити фізичних осіб, млрд. грн.	318,2 115,9 202,3	393,3 135,7 257,6
Доходи державного бюджету, млрд. грн. з них трансферти з місцевих бюджетів до державного, млрд. грн.	148,9 5,2	158,0* 4,7
Видатки державного бюджету, млрд. грн.	170,9	215,2
Кредитування, сальдо, млрд. грн.	2,0	0,3
Дефіцит (-) / профіцит (+) державного бюджету, млрд. грн.	-24,0	- 52,8
Доходи місцевих бюджетів, млрд. грн., з них трансферти з державного бюджету до місцевих, млрд. грн.	93,5 42,2	114,1 56,8
Видатки місцевих бюджетів, млрд. грн.	94,0	108,7

* з урахуванням суми бюджетного відшкодування ПДВ, оформленого облігаціями внутрішньої державної позики у розмірі 16,4 млрд. грн.

АНАЛІЗ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ

Протягом дев'яти місяців 2010 року **макроекономічна ситуація** характеризувалася поступовим зростанням реального ВВП на фоні помірного зростання інфляції та незначних коливань обмінного курсу національної валюти.

Зростання реального ВВП пояснюється збільшенням обсягів промислового виробництва порівняно з відповідним періодом минулого року, що склало 10,8 %. Це пов'язано з поступовим відновленням попиту на світових ринках на українську продукцію, що експортується, зокрема на продукцію хімічного виробництва, машинобудування та металургії. Обсяги виробництва у цих галузях збільшилися щодо показника 2009 року на 24,1 %, 32,9 % та 19,1 % відповідно. Однак слід зауважити, що у січні – вересні 2009 року, за уточненими даними Держкомстату, спад виробництва було зафіксовано в цілому на рівні 28,3 % щодо показника попереднього року. Отже, відновлення обсягів виробництва на рівні докризового періоду поки що не відбулося. Упродовж дев'яти місяців 2010 року мало місце поступове збільшення обороту роздрібною торгівлі (на 5,1% більше за показник аналогічного періоду попереднього року), що є підтвердженням поступового відновлення внутрішнього попиту та деякого зростання купівельної спроможності громадян.

Індекс споживчих цін становив 107,4 % проти 109,1 % у відповідному періоді минулого року (див. діаграму 1). Зростання індексу споживчих цін впродовж аналізованого періоду пояснюється, в основному, подорожчанням продуктів харчування. Зокрема ціни на сир та м'який сир зросли на 15,9 %, фрукти та масло – на 16,1 %, овочі – на 19,6 %, цукор – на 22,4 % (зростання цін на цукор частково пов'язано з підвищенням індексу цін виробників на 14,3 %). Крім того, на 13,7 % подорожчали хліб і хлібопродукти, на 18,0 % – алкогольні напої та тютюнові вироби. Прискорення інфляції у вересні поточного року зумовлено несприятливим впливом на урожай погодних умов. Крім того, причиною такого подорожчання продуктів у вересні стала швидка реакція виробників продовольчих товарів на таку ситуацію, а також реакція власників торгових мереж на поведінку виробників.

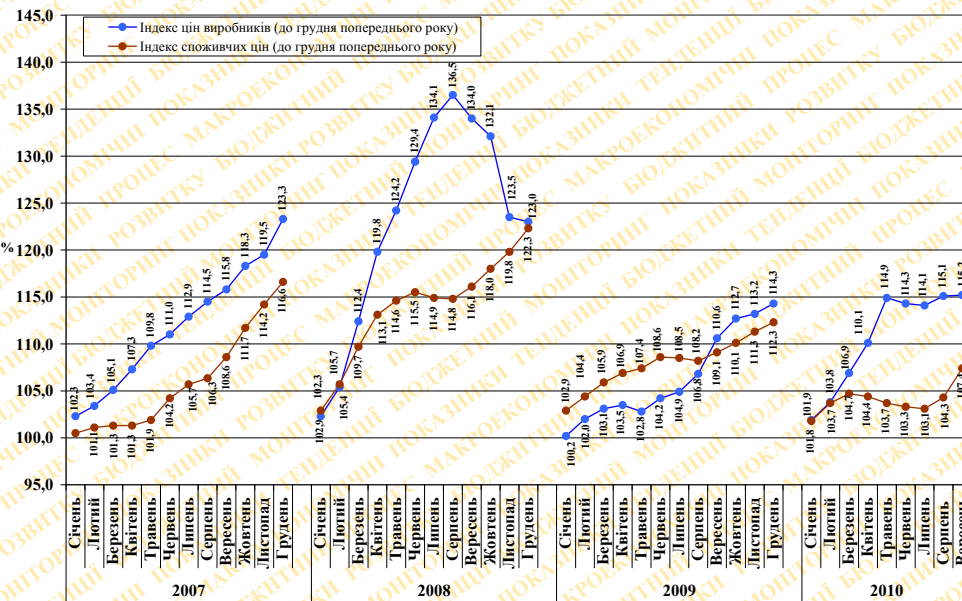
Відбулося також помітне підвищення цін на природний газ для населення – на 50,1 % щодо грудня 2009 року. Рішення про підвищення цін на газ було прийнято у зв'язку з вимогами Міжнародного валютного фонду у рамках співпраці з Україною та затверджено Постановою Національної комісії регулювання електроенергетики від 13 липня 2010 року № 812.

Індекс цін виробників становив 115,2 %, що на 4,6 в. п. більше, ніж у відповідному періоді минулого року. Основною причиною стрімкої висхідної динаміки індексу цін виробників з початку року є поступове відновлення попиту на зовнішніх ринках. Найбільше підвищення індексу цін виробників відбулось у добуванні корисних копалин, крім паливно-енергетичних, – на 43,5 % щодо показника грудня попереднього року, у виробництві коксу – на 40,4 %, у добуванні паливно-енергетичних корисних копалин – на 35,2 % та у виробництві молочних продуктів та морозива – на 19,7 %. У цілому протягом дев'яти місяців поточного року спостерігалось зростання цін у добувній промисловості

на 39,4% щодо грудня 2009 року, у переробній промисловості – на 11,9%, у виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води – на 17,1%¹.

Діаграма 1

Динаміка індексів цін у 2007–2010 роках

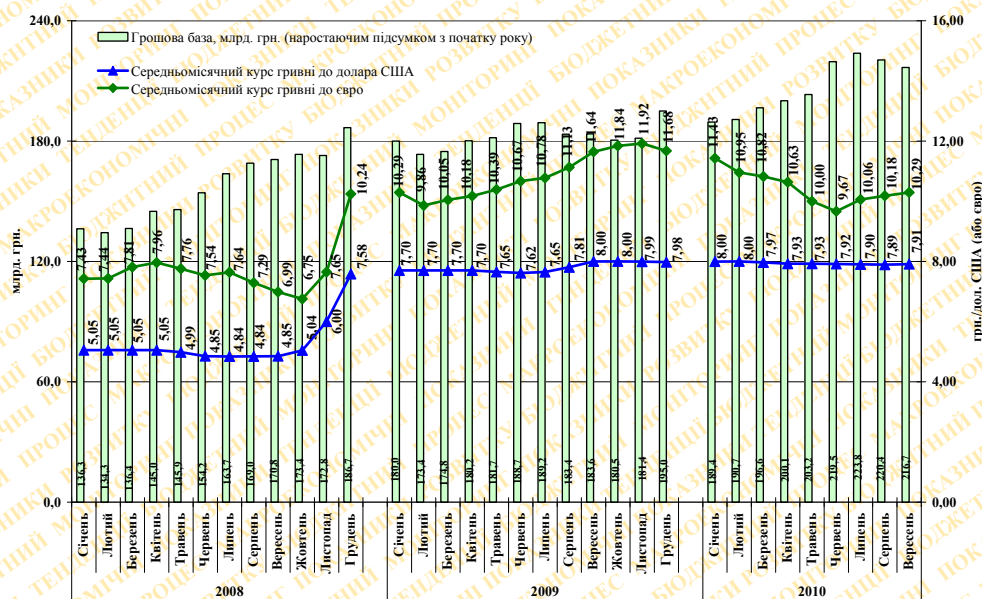
Грошово-кредитний ринок упродовж аналізованого періоду демонстрував такі тенденції. Продовжилося нарощування ресурсної бази банків, що сприяло збільшенню кредитної активності. Водночас знизилися середньозважені процентні ставки за кредитами та депозитами як у національній, так і в іноземній валютах.

Крім того, впродовж III кварталу 2010 року двічі був зменшений розмір облікової ставки Національного банку України: у липні – з 9,5% до 8,5% річних, у серпні – з 8,5% до 7,75% річних. У цей час відбулося зростання довіри з боку населення до національної валюти та зменшення інфляційних очікувань. Саме ці фактори й вплинули на зменшення вартості грошей.

Динаміка середньомісячного курсу гривні до долара США демонструвала відносну стабільність (курс зберігався у межах 7,89 – 7,91 грн. за 1 дол. США), до євро – відображала тенденцію до поступового знецінення національної валюти² (див. діаграму 2).

Діаграма 2

Динаміка курсу української гривні до долара США та євро у 2009–2010 роках

¹ www.ukrstat.gov.ua

² www.bank.gov.ua/statist/Stat_data/Exchange_r.xls

У цілому за дев'ять місяців 2010 року відбулося поступове відновлення зовнішнього попиту на вітчизняну продукцію, збільшення обсягу коштів населення в банківській системі та зростання обсягів промислового виробництва України. Це є свідченням поступового виходу вітчизняної економіки з кризи.

ТЕНДЕНЦІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

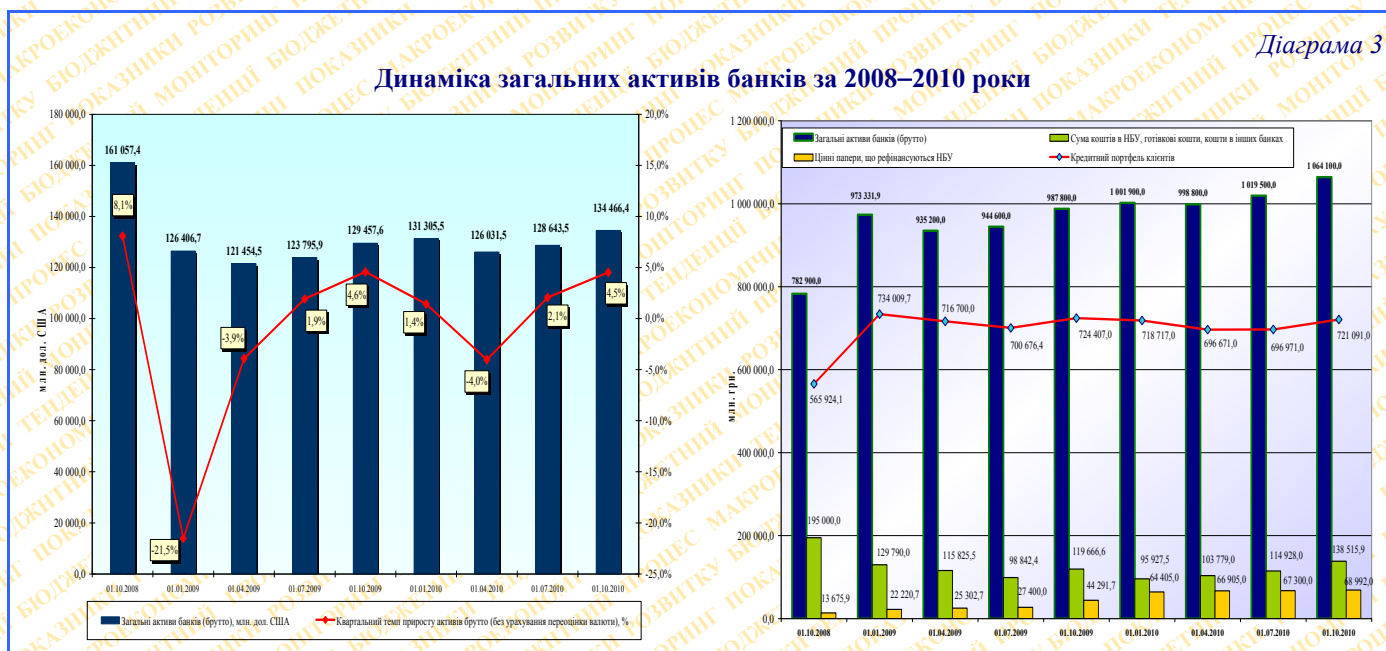
Банківська система України протягом трьох кварталів 2010 року характеризувалася:

- проведенням НБУ жорсткої грошово-кредитної політики та заходів з метою обмеження тиску на валютний курс та проведенням банками більш гнучкої процентної політики з метою залучення коштів клієнтів у національній валюті;
- приростом обсягів загальних активів банківської системи;
- подальшою тенденцією до зростання кредитного портфеля юридичних осіб;
- подальшим приростом депозитів клієнтів;
- від'ємним фінансовим результатом роботи банківської системи у розмірі 8,3 млрд. грн., що, в основному, спричинене збитковістю банків з тимчасовою адміністрацією та банків, які ліквідуються, а також уповільненням темпів приросту операційного результату у зв'язку із припиненням кредитування;
- збереженням частки простроченої заборгованості у загальному обсязі кредитної заборгованості клієнтів на рівні 11,6 %;
- зростанням частки іноземного капіталу у сукупному обсязі статутного капіталу банківської системи України на 3,7 в. п. до 39,5 % (на початок 2010 року – 35,8 %);
- установленням нових вимог щодо порядку резервування коштів в іноземній валюті, що залучаються банком від нерезидентів у вигляді кредиту/депозиту на строк не більше 183 календарних днів. Банк має здійснювати перерахування коштів, що резервуються у розмірі 20 % від загальної суми операції, у повному обсязі на окремий рахунок. Нові вимоги починають діяти з 1 жовтня 2010 року.

Станом на 1 жовтня 2010 року ліцензію Національного банку України на здійснення банківських операцій мали 176 банків. У стані ліквідації перебуває 18 банків, з них 17 банків ліквідуються за рішеннями Національного банку України, 1 – за рішеннями господарських (арбітражних) судів. У 5-ти банках продовжує працювати тимчасова адміністрація.

Кількість діючих банків з іноземним капіталом майже не змінилась і становила 53. Кількість банків із 100,0 % іноземним капіталом становить 20.

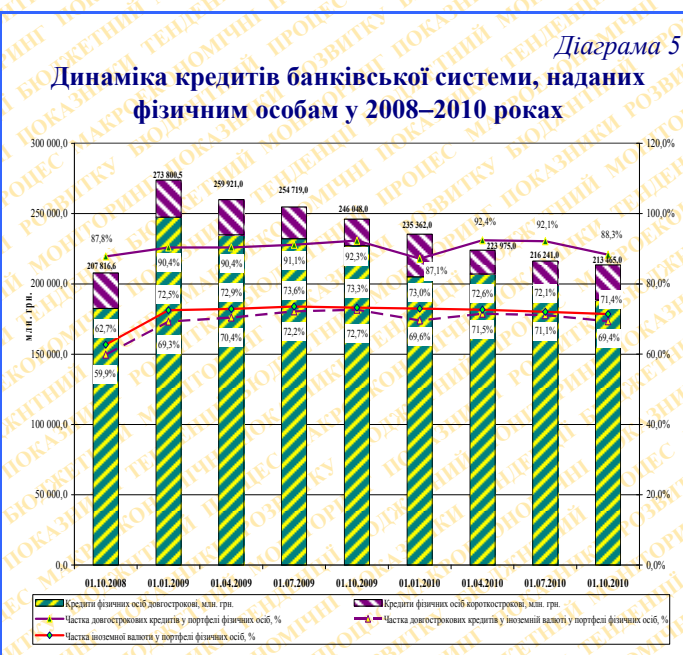
Мав місце незначний приріст темпів розвитку банківської системи України, зокрема збільшився показник загальних активів. Так, порівняно з результатами II кварталу загальні активи банківської системи України незначно зросли (на 4,4 %) та склали 1 064,1 млрд. грн. (див. діаграму 3).

Обсяг кредитного портфеля клієнтів показав приріст +3,5 % і склав 721,1 млрд. грн., основну роль у цьому продовжує грати позитивна динаміка кредитного портфеля корпоративних клієнтів. Незважаючи на все же значну частку кредитів у іноземній валюті, їх частка продовжує падати (48,0 % на кінець III кварталу 2010 року порівняно з 52,0 % на початок 2010 року). Це пояснюється, насамперед, продовженням спадної динаміки обсягу кредитного

портфеля в іноземній валюті роздрібних клієнтів. Основними причинами низької кредитної активності банків залишається високий рівень проблемної заборгованості, високі відсоткові ставки та низька кредитоспроможність більшості позичальників.

Станом на 1 жовтня 2010 року обсяг кредитного портфеля юридичних осіб склав 507,6 млрд. грн., або 70,4 % від загального обсягу кредитного портфеля клієнтів, обсяг кредитного портфеля фізичних осіб склав 213,5 млрд. грн., або 29,6 % від загального обсягу кредитного портфеля клієнтів (див. діаграми 4 та 5).

З огляду на призупинення процесу кредитування клієнтів, темпи приросту кредитів, наданих юридичним особам, були позитивними та склали +5,6 % (порівняно з більш стриманою тенденцією – +1,7 % – за підсумками II кварталу 2010 року).

Темпи погашення кредитного портфеля фізичних осіб все ще перевищують темпи приросту нових видач. Слід зазначити, що у вересні 2010 року вперше був зафіксований позитивний приріст кредитного портфеля фізичних осіб. Але все ж таки темпи погашення кредитів, наданих фізичним особам, становлять 1,3 %, що є нижчим, ніж значення II кварталу (3,5 %).

Зросла кредитна активність за напрямком корпоративного кредитування. Лідером за приростом кредитів корпоративним клієнтам залишається ПриватБанк, який збільшив свій портфель на 17,0 млрд. грн., або на 31,1 %, кредитуючи здебільшого компанії, підконтрольні групі Приват. Активно кредитують також інші банки – Сбербанк Росії та Промінвестбанк. Водночас, досить суттєво скоротили свій кредитний портфель корпоративних клієнтів ОТП Банк (–2,0 млрд. грн., або –15,2 %) та УкрСиббанк (–1,7 млрд. грн., або –9,9 %).

Депозитний портфель суб'єктів господарювання склав 135,7 млрд. грн., або 17,3 % загального обсягу зобов'язань, а депозитний портфель фізичних осіб – 257,6 млрд. грн., або 32,8 % (див. діаграми 6 та 7). Протягом квітня – вересня 2010 року відбулося покращання строкової структури депозитів. Так, питома вага довгострокових депозитів у загальному їх обсязі збільшилася з 24,4 % до 28,9 %.

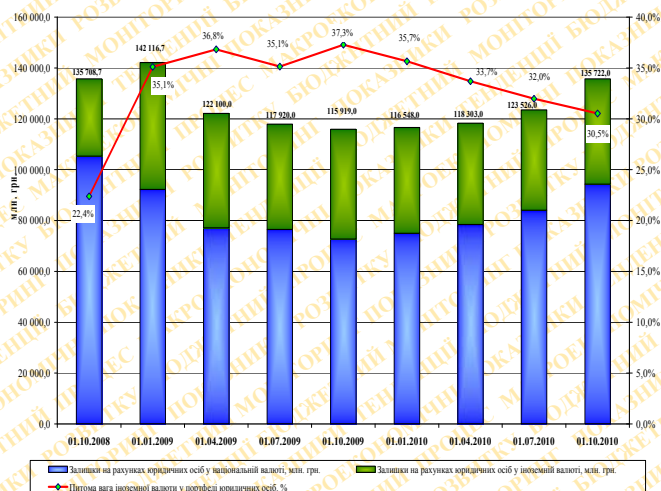
Протягом III кварталу 2010 року позитивна тенденція до приросту коштів на депозитних рахунках клієнтів – юридичних та фізичних осіб продовжувалася.

Кошти юридичних осіб зросли на 9,9 %. При цьому кошти юридичних осіб в іноземній валюті в доларовому еквіваленті зросли на 0,3 млрд. дол. США, або на 5,0 %, водночас у національній валюті – на 10,4 млрд. грн., або на 12,4 %. На думку експертів, значний приріст коштів на рахунках юридичних осіб протягом I–III кварталів 2010 року (особливо за коштами в національній валюті) пов'язаний зі зростанням надходжень на рахунки підприємств-експортерів та від реалізації цінних паперів, придбаних для погашення заборгованості з ПДВ.

Очікується, що приплив депозитів клієнтів до кінця 2010 року збереже позитивний тренд, що забезпечить 405 млрд. грн., або +16 % (у т.ч. +13 % для корпоративного портфеля депозитів) порівняно з початком 2010 року. Але слід зауважити, що у деяких банків спостерігався відток корпоративних депозитів у зв'язку з переходом великих клієнтів на обслуговування до Укргазбанку та Родовід банку. Найбільші відтоки другий квартал поспіль показав Ощадбанк (відбулось скорочення портфеля на 30 %, або на –9,5 млрд. грн.), Сведбанк (–0,5 млрд. грн.) та банк Форум (–0,4 млрд. грн.).

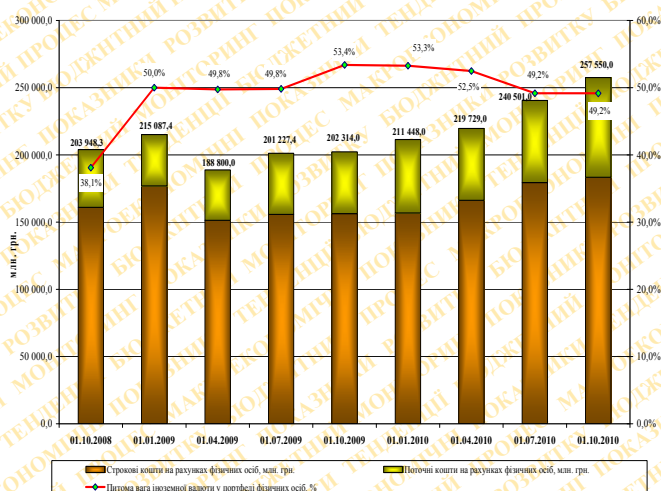
Діаграма 6

Динаміка залишків коштів юридичних осіб на рахунках банків у 2008–2010 роках

Діаграма 7

Динаміка залишків коштів фізичних осіб на рахунках банків у 2008–2010 роках

Кошти фізичних осіб зросли на 7,1%. При цьому кошти населення в національній валюті зросли на 8,7 млрд. грн., або на 7,1%, а в іноземній валюті у доларовому еквіваленті – на 1,0 млрд. дол. США, або на 7,0%. З погляду строковості банки мають таку структуру коштів населення: строкові кошти складають 195,2 млрд. грн., або 76,2% від загальної суми коштів населення, а кошти на вимогу – 61,1 млрд. грн., або 23,8%.

Характерним явищем є зростання частки депозитів фізичних осіб у національній валюті в загальному обсязі вкладів фізичних осіб: з 47% на початок 2010 року до 51% за результатами січня – вересня 2010 року, що свідчить про поступове відновлення довіри населення до національної грошової одиниці в умовах стабільності курсів щодо іноземних валют.

Лідерами за припливом коштів населення стали ПриватБанк (+15,2 млрд. грн., або +44,3%) та УкрСиббанк (+2,4 млрд. грн., або +24,0%).

З початку 2010 року банківська система не відчуває дефіциту ліквідності. Але протягом останніх місяців відчутна тенденція до зниження коштів на коррахунках банків. Так, у вересні 2010 року обсяг коррахунків банків знизився на 3,5% (зростання з початку року – на 10,9%) до 19,3 млрд. грн. У вересні обсяг готівки поза банками майже не змінився (зростання з початку року становить 11,3%) і досяг 174,8 млрд. грн. Питома вага готівки у структурі грошової маси у вересні зменшилася до 30,7% (порівняно з 32,2% на початку 2010 року).

Стабільне відновлення ресурсної бази банків та високий рівень ліквідності банківської системи сприяли зниженню вартості коштів як у національній, так і в іноземній валютах. Зокрема, середньозважена вартість депозитів у національній валюті за аналізований період зменшилася з 8,4% до 8,1%, а в іноземній валюті – з 6,9% до 6,6%.

Водночас, попри зниження вартості депозитів, на банківському ринку середньозважена ставка за кредитами на термін понад 31 день у вересні збільшилася в національній валюті – до 16,4% (у серпні – 15,5%), в іноземній – до 12,2% (11,6%). Поступово знижується номінальна відсоткова ставка за іпотечними кредитами та кредитами на купівлю авто (коливається від 19% до 21% річних).

На міжбанківському кредитному ринку середньозважена ставка за угодами у вересні зросла з 1,8% річних до 2,5% річних (у тому числі за кредитами овернайт – з 1,0% до 1,9%).

Статутний капітал банківської системи України зріс на 20 млрд. грн. до 139,9 млрд. грн. Станом на 1 жовтня 2010 року власний капітал банків склав 136,2 млрд. грн., або 14,8% пасивів банків, та мав таку структуру: сплачений зареєстрований статутний капітал – 102,7% від капіталу; дивіденди, спрямовані на збільшення статутного капіталу, – 0,2%; емісійні різниці – 5,4%; загальні резерви та фонди банків – 9,4%; результати минулих років – (-17,9%); результати звітного року, що очікують затвердження, – (-3,3%); результати поточного року – (-4,9%); результат переоцінки основних засобів, нематеріальних активів, цінних паперів у портфелі банку на продаж та інвестицій в асоційовані компанії – 8,4%.

Банки продовжували нарощувати капітали, в основному за рахунок залучення коштів на умовах субординованого боргу від акціонерів. Так, банк «Фінанси та кредит» наприкінці липня зареєстрував у НБУ субординований капітал у розмірі 25 млн. дол. США, залучених від «Bloom shine limited» на строк 7 років. На початку вересня Промінвестбанк залучив субординований капітал від свого акціонера у розмірі 300 млн. дол. США строком на 10 років. Банк Форум має намір вдруге за 2010 рік збільшити статутний капітал: у вересні 2010 року була зареєстрована емісія у сумі 2,2 млрд. грн. та погоджена подальша додаткова емісія на суму 1,5 млрд. грн. УкрСиббанк планує збільшити статутний капітал на 2,2 млрд. грн. до рівня 7,5 млрд. грн., а ВТБ Банк прийняв рішення збільшити капітал на 2,5 млрд. грн. до рівня 5,4 млрд. грн.

За попередніми підсумками роботи банків, чистий збиток банківської системи склав 10,0 млрд. грн. (див. діаграму 8). Обсяг доходів банків склав 100,3 млрд. грн., витрат – 110,3 млрд. грн. Порівняно з аналогічним періодом 2009 року поточний збиток роботи банків скоротився в 2,1 раза.

Діаграма 8

Фінансові результати діяльності банків за III квартали 2006–2010 років

Аналітики відмічають покращання значення прибутку банків до формування резервів, що в основному спричинене зростанням обсягів процентних та комісійних доходів банків. За підсумками діяльності банків прибуток банків до формування резервів становив 25,6 млрд. грн., що на 11,0 млрд. грн. більше за показник I півріччя 2010 року.

Зниження збитків банківської системи пов'язано з тим, що темпи формування резервів за активними операціями та обсяг негативно класифікованих активів суттєво знизились. Основною причиною збиткової діяльності експерти називають неефективну роботу банків з проблемною заборгованістю, а саме: процес реалізації заставного майна, залученого як забезпечення під кредити.

Від'ємний фінансовий результат продемонстрували 41 банк, або 23,3 % від загальної кількості банків в Україні. Найбільша частка збитку належить Родовід банку (-4,21 млрд. грн.).

У «десятку» за рівнем збитковості увійшли також банки з іноземним капіталом, найзбитковішими з яких були банк Форум (-2,1 млрд. грн.), УкрСиббанк (-2,0 млрд. грн.), Сбербанк Росії (-1,5 млрд. грн.) та Промінвестбанк (-0,6 млрд. грн.). Найбільш прибуткову діяльність за підсумками роботи у січні – вересні 2010 року показали ПриватБанк (+993,1 млн. грн.), Ощадбанк (+431,3 млн. грн.), Сітібанк Україна (+240,0 млн. грн.), ING банк Україна (+234,6 млн. грн.) та ОТП Банк (+204,9 млн. грн.).

ВИКОНАННЯ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ

Дохідну частину зведеного бюджету за аналізований період виконано в обсязі 215,3 млрд. грн., що на 10,4 % більше, ніж за дев'ять місяців попереднього року. Це становить 67,9 % від планового показника на 2010 рік (у минулому році цей показник становив 61,3 %), при цьому дохідну частину державного бюджету виконано на рівні 64,3 % (відповідно 62,4 %), місцевих бюджетів – на рівні 69,6 % (65,4 %). Частка доходів місцевих бюджетів у структурі зведеного бюджету за аналізований період майже не змінилася і склала 26,6 %, що на 0,3 в. п. більше, ніж за аналогічний період 2009 року (див. діаграму 9).

Структура видаткової частини зведеного бюджету практично не змінилася (див. діаграму 10). Упродовж аналізованого періоду спостерігається зростання обсягів видатків зведеного бюджету порівняно із відповідним показником попереднього року на 20,7 %, до 262,4 млрд. грн. (для порівняння, у січні – вересні 2009 року видатки зведеного бюджету збільшилися порівняно з показником попереднього року на 6,1 %, у відповідному періоді 2008 року – на 40,9 %). Це пояснюється поступовим відновленням економічної активності, зростанням обсягів виробництва щодо аналогічного періоду попереднього року, деяким підвищенням темпів зростання надходжень до бюджетів усіх рівнів, що у свою чергу збільшило можливості фінансування державних видатків у більших обсягах. Рівень виконання видатків зведеного бюджету за аналізований період склав 66,4 % планового показника на 2010 рік (за дев'ять місяців 2009 року – 62,2 %). Частка видатків зведеного бюджету на соціально-культурну сферу склала 66,6 %, тоді як відповідний показник попереднього року становив 62,1 %.

ДОХОДИ ДЕРЖАВНОГО ТА МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Виконання дохідної частини державного бюджету (без урахування міжбюджетних трансфертів) становило 158,0 млрд. грн., що на 14,2 млрд. грн., або на 9,9 %, більше відповідного показника попереднього року³. Рівень виконання річного плану державного бюджету становить 64,3 %. Фактичне виконання доходів державного бюджету за відповідний період 2009 року склало 66,1 %.

Виконання дохідної частини державного бюджету характеризувалося такими ознаками:

- різке зменшення надходжень податку на додану вартість у III кварталі і
- збільшення надходжень до бюджету акцизного збору, в першу чергу акцизного зору з тютюну та тютюнових виробів.

Характерною рисою виконання бюджету у 2010 році стало надходження податку на додану вартість на рівні, меншому ніж минулорічний. Так, у 2010 році надійшло ПДВ в обсязі 55,7 млрд. грн., тоді як за аналогічний період минулого року цей показник становив 56,0 млрд. грн.

Зниження показників доходів як зведеного, так і державного бюджетів пояснюється зарахуванням обсягу, оформленого облігаціями внутрішньої державної позики для відшкодування податку на додану вартість на суму 16,4 млрд. грн., до дохідної частини бюджету. З позиції обліку, визнання та оформлення облігаціями державного боргу не належить ані до доходів, ані до видатків бюджету. За своїм економічним змістом ця сума є не доходом бюджету, а визнанням боргу бюджету перед платниками податку. Отже, вона не впливає на рівень надходжень до бюджету. Тому цю суму слід враховувати не в доходах державного бюджету, а в розділі «фінансування державного бюджету», де обліковуються боргові зобов'язання уряду. Віднесення цієї суми до доходів державного бюджету призводить до штучного заниження дохідної частини державного бюджету.

Найбільш стабільним джерелом доходів державного бюджету, як і у 2009 році, залишається акцизний збір, що, завдяки підвищенню ставок, демонструє стійку тенденцію до збільшення.

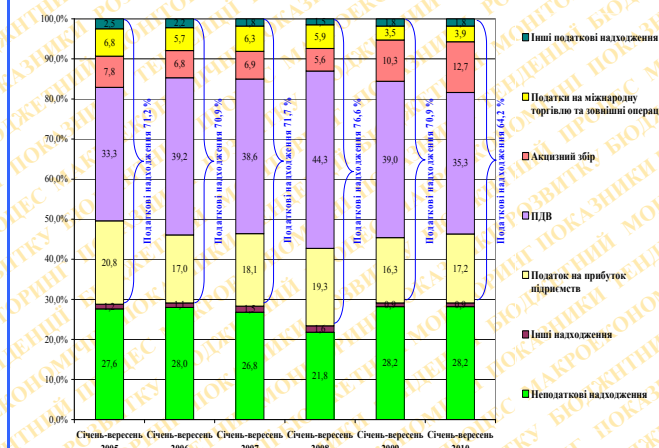
Відповідно до зазначених факторів, що впливали на бюджетні надходження, зазнала певних змін структура дохідної частини державного бюджету порівняно з аналогічним періодом 2009 року. Зокрема, варто зазначити зменшення частки ПДВ на 3,7 в. п. та збільшення частки акцизного збору на 2,4 в. п. (див. діаграму 11).

Доходи місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) склали 57,3 млрд. грн., що на 11,8 % (або на 6,0 млрд. грн.) більше, ніж за аналогічний період 2009 року. Рівень виконання плану доходів, затвердженого місцевими радами, склав 68,1 % проти 65,4 % у січні – вересні 2009 року.

³ Без урахування суми бюджетного відшкодування ПДВ, оформленого облігаціями внутрішньої державної позики, обсяг доходів державного бюджету становив 174,4 млрд. грн., що на 30,6 млрд. грн., або на 21,3 % більше показника за аналогічний період попереднього року.

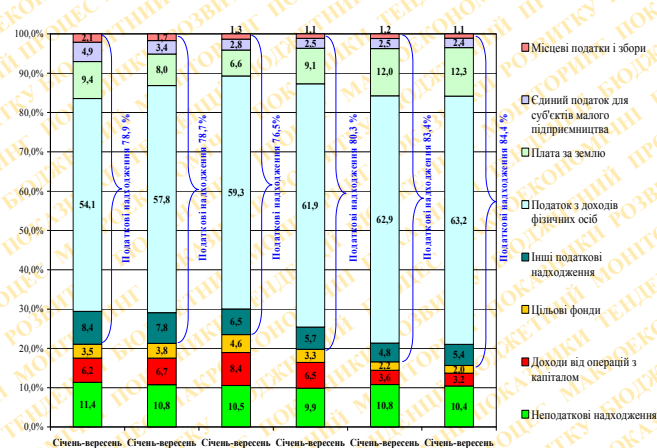
Діаграма 11

Структура доходів державного бюджету у січні – вересні 2005–2010 років

Діаграма 12

Структура доходів місцевих бюджетів у січні – вересні 2005–2010 років

У структурі доходів місцевих бюджетів спостерігається подальше зростання частки податкових надходжень до 84,4 % (на 1,0 в. п.) та зменшення питомої ваги неподаткових надходжень (на 0,4 в. п.), доходів від операцій з капіталом (на 0,4 в. п.) і надходжень до цільових фондів (на 0,2 в. п.) (див. діаграму 12). Щодо відповідних показників попереднього року, то збільшення номінальних надходжень демонструють усі складові доходів місцевих бюджетів: податкові надходження – на 13,0 %, неподаткові надходження – на 7,9 %, надходження до цільових фондів – на 2,6 % та доходи від операцій з капіталом – на 0,2 %.

На зростання обсягів податкових надходжень значно вплинула динаміка надходжень податку з доходів фізичних осіб, що у номінальному вираженні збільшилися порівняно з показниками 2009 року на 12,3 % та склали 36,2 млрд. грн. Відповідно, частка цього податку збільшилася до 63,2 % у загальному обсязі доходів місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів).

Як і за підсумками I та II кварталів, значне збільшення щодо 2009 року демонстрували надходження від плати за землю (+14,7 %), що також вплинуло на збільшення їх питомої ваги у структурі доходів місцевих бюджетів з 12,0 % до 12,3 %. Водночас частки надходжень від сплати єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва та місцевих податків і зборів є дещо меншими за показники січня – вересня 2009 року (див. діаграму 12). У номінальному вираженні останні становили відповідно 1,4 млрд. грн. та 0,6 млрд. грн.

ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО ТА МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Видатки державного бюджету (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) виконані у сумі 215,1 млрд. грн., що становить 70,4 % планового показника, затвердженого на 2010 рік. Приріст видатків за аналізований період щодо відповідного показника 2009 року склав 25,9 %, що на 3,5 в. п. більше аналогічного показника минулого року. Частка видатків соціального спрямування у фактичних видатках державного бюджету збільшилась щодо показника минулого року на 2,7 в. п. і становила 39,4 % (див. діаграму 13).

Незважаючи на зростання загального обсягу видатків, спостерігається їх скорочення порівняно з відповідними показниками минулого року за напрямом «економічна діяльність» на 7,3 %, у тому числі на паливно-енергетичний комплекс (на 14,3 %); сільське господарство, лісове господарство та мисливство, рибне господарство (на 13,0 %); транспорт (на 1,5 %). Найбільше зростання видатків державного бюджету спостерігається за видатками на житлово-комунальне господарство – у 4,6 раза, на духовний та фізичний розвиток – на 93,8 %, на соціальний захист та соціальне забезпечення – на 49,2 %.

За економічним змістом операцій найбільше зросли щодо відповідного показника минулого року видатки на капітальні трансферти (у 2,6 раза), на виплату процентів (доходу) за зобов'язаннями (на 88,0 %), на поточні трансферти населенню (на 48,6 %). Зменшення обсягу видатків відбулося за такими напрямками, як капітальний ремонт, реконструкція та реставрація – на 30,6 %, медикаменти та перев'язувальні матеріали – на 29,1 % та субсидії і поточні трансферти підприємствам (установам, організаціям) – на 17,0 %. Частка захищених статей видатків за економічною класифікацією складає 76,4 % (див. діаграму 14), що на 4,4 в. п. більше, ніж за аналогічний період минулого року.

Частка капітальних видатків у загальній структурі видатків збільшилася з 3,6 % у січні – вересні 2009 року до 5,4 % у відповідному періоді 2010 року. При цьому їх обсяг збільшився на 5,4 млрд. грн., або майже удвічі щодо показника минулого року. Водночас фінансування капітального будівництва (придбання) житла скоротилося на 7,3 % порівняно з аналогічним показником попереднього року, капітального ремонту, реконструкції та реставрації – на

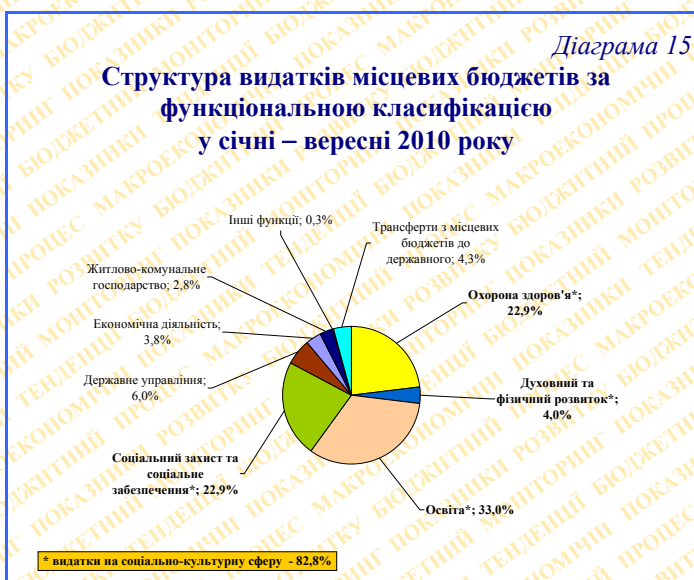
30,6 %. Розмір капітальних трансфертів підприємствам (установам, організаціям) збільшився на 5,8 млрд. грн., або у 2,7 раза, щодо відповідного показника 2009 року, зокрема обсяг капітальних трансфертів підприємствам (установам, організаціям) – на 4,6 млрд. грн., або у 2,4 раза, щодо показника минулого року.

Зазначене збільшення відбулося за рахунок виділення коштів зі Стабілізаційного фонду Національному агентству України з питань підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу у загальній сумі 5,4 млрд. грн. на проведення будівництва та реконструкції об'єктів (стадіонів та аеропортів). Крім того, за цим напрямом також виділялися ресурси Укравтодору на розвиток мережі й утримання автомобільних доріг загального користування та доріг, задіяних до підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу у сумі 3,4 млрд. грн. Для порівняння, за дев'ять місяців минулого року головним розпорядником бюджетних коштів на підготовку до Євро-2012 всього було виділено 0,7 млрд. грн. Отже, видатки за цим напрямом у цілому зросли у 12,6 раза щодо показника 2009 року.

Обсяг видатків місцевих бюджетів становив 108,7 млрд. грн., що на 15,7 % більше за відповідний показник 2009 року.

У звітному періоді сукупна частка видатків місцевих бюджетів, що спрямовуються на соціально-культурну сферу, склала 82,8 % (див. діаграму 15), що більше за аналогічний показник 2009 року на 4,2 в. п.

За функціональною класифікацією найбільші зміни відбулися за видатками на соціальний захист та соціальне забезпечення, частка яких зросла на 2,2 в. п. і становить 22,9 %, та видатками на житлово-комунальне господарство, де спостерігається зменшення питомої ваги на 2,3 в. п. до 2,8 %. Порівняно з відповідними даними 2009 року спостерігається зменшення на 0,3 в. п. частки видатків місцевих бюджетів на економічну діяльність, що за даними січня – вересня 2010 року склала 3,8 %. Водночас відбулося зростання часток видатків на охорону здоров'я (на 1,3 в. п. до 22,9 %) та видатків на освіту (на 0,5 в. п. до 33,0 %).

Частка трансфертів, що передаються з місцевих бюджетів до державного, становить 4,3 % усіх видатків місцевих бюджетів. Коштів, що передаються з місцевих бюджетів до державного бюджету, було перераховано у сумі 4,6 млрд. грн., або 65,0 % від запланованого показника на рік.

У розрізі економічної класифікації 84,3 % усіх видатків місцевих бюджетів припадає на захищені статті (див. діаграму 16), що більше за відповідний показник 2009 року на 2,7 в. п.

У структурі видатків місцевих бюджетів відбулось зменшення частки капітальних видатків. Вона скоротилася на 0,9 в. п. і склала 5,4 %. У номінальному вираженні капітальні видатки були меншими на 1,5 % та склали 5,9 млрд. грн.

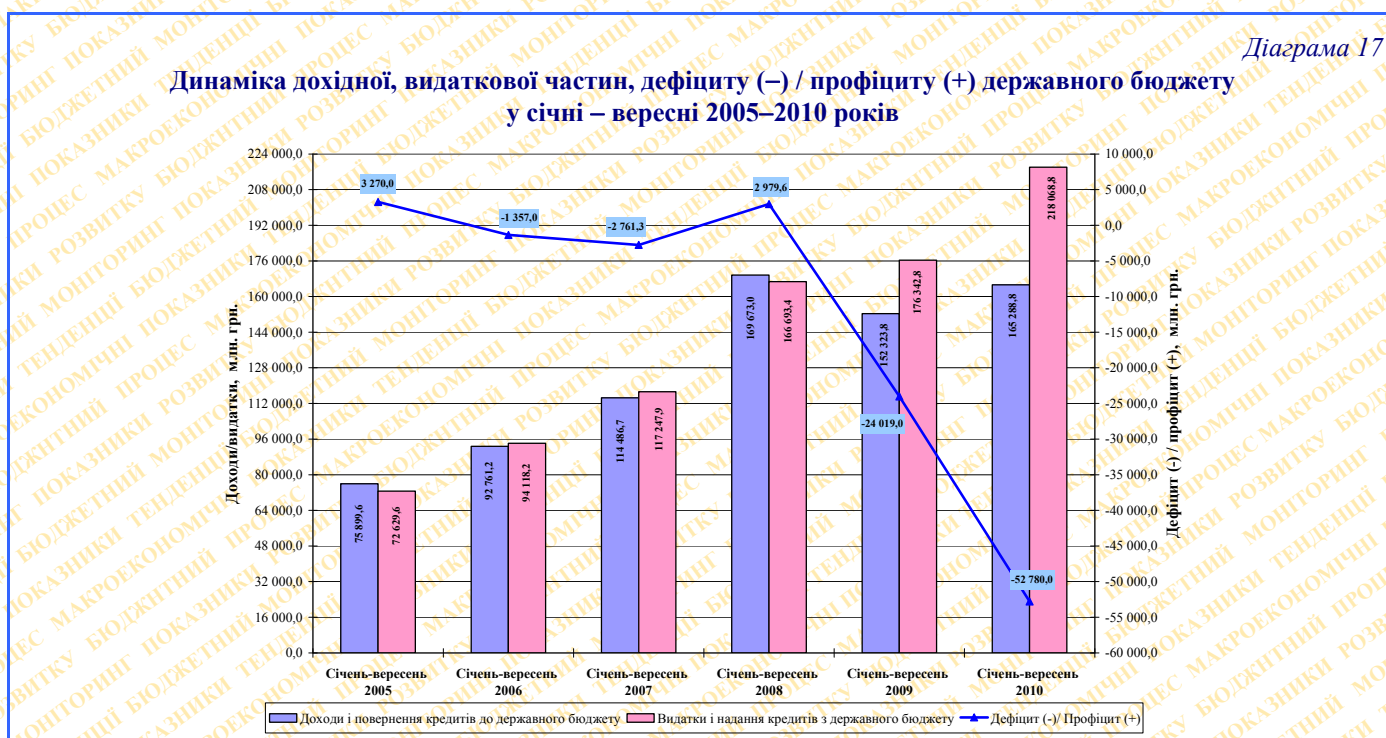
Водночас відмічається зростання на 1,4 в. п. частки видатків на оплату праці з нарахуваннями, які традиційно є найбільшими серед усіх видатків місцевих бюджетів і становлять за підсумками 9 місяців 2010 року 48,2 %. Також спостерігається збільшення на 1,9 в. п. частки видатків на поточні трансферти населенню (до 19,9 %) та зменшення на 2,1 в. п. частки видатків на субсидії і поточні трансферти підприємствам (установам, організаціям) (до 3,9 %).

ФІНАНСУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

Дефіцит державного бюджету склав 52,8 млрд. грн. (див. діаграму 17), що становить 97,6 % планового показника на 2010 рік, у тому числі дефіцит загального фонду – 30,0 млрд. грн., або 98,7 % річного планового показника, спеціального фонду – 22,8 млрд. грн., або 96,1 %. Дефіцит загального фонду державного бюджету перевищує аналогічний показник минулого року на 20,0 %, по спеціальному фонду за аналогічний період минулого року склався профіцит у сумі 0,9 млрд. грн.

Фінансування за борговими операціями (перевищення запозичень над погашенням державного боргу) склало 81,1 млрд. грн., або 106,1 % річного планового обсягу, у тому числі по загальному фонду – 50,8 млрд. грн., або 84,1 %, спеціального фонду – 30,3 млрд. грн., що в 1,9 раза більше річного планового обсягу. Фінансування за борговими операціями по загальному фонду на 23,2 % більше аналогічного показника минулого року, по спеціальному – у 10 разів.

Внутрішні запозичення становили 57,4 млрд. грн., з них до загального фонду – 27,7 млрд. грн., або майже половина усього обсягу; зовнішні запозичення здійснено у сумі 41,2 млрд. грн., з якої 39,8 млрд. грн., або 96,6 %, залучено до загального фонду. Річний плановий показник щодо запозичень виконано на 98,3 %, з них по загальному фонду – 80,9 %, спеціальному фонду – в 1,9 раза більше річного плану. Таке перевищення затвердженого плану пов'язане із вищезазначеним випуском облігацій внутрішньої державної позики для відшкодування податку на додану вартість на суму 16,4 млрд. грн. Право на такий випуск понад обсяги, затверджені Законом про Державний бюджет України на 2010 рік, надано Міністерству фінансів статтею 25 цього Закону. Погашення боргу здійснено у сумі 17,5 млрд. грн., або 73,5 % річного планового обсягу. Погашення внутрішнього боргу становило 14,7 млрд. грн., або 85,9 % планового обсягу, зовнішнього боргу – 2,8 млрд. грн., або 41,9 %.

При цьому структура фінансування за борговими операціями свідчить про покриття за рахунок залучених коштів понадпланових обсягів дефіциту загального фонду бюджету, що як зазначено вище, вже профінансовано на рівні 98,7 % річного плану.

Так, із запланованих на рік 53,0 млрд. грн. внутрішніх запозичень до загального фонду 30,0 млрд. грн. планувалося залучити для капіталізації банків і 23,0 млрд. грн. – для погашення боргу та фінансування дефіциту бюджету. Фактично ж запозичення з метою капіталізації здійснені на суму 6,4 млрд. грн., що становить 21,3 % запланованого показника, а для погашення боргу та фінансування дефіциту бюджету – на суму 21,3 млрд. грн., що становить 92,6 % річного планового обсягу.

Фінансування загального фонду за борговими операціями (крім внутрішніх запозичень для капіталізації банків) становило 44,4 млрд. грн., що на 14,0 млрд. грн., або на 46,3 %, перевищує річний плановий показник та удвічі – аналогічний показник минулого року. Обсяг такого фінансування за борговими операціями по внутрішньому боргу становить 6,7 млрд. грн. при аналогічному показнику минулого року на рівні (– 5,8) млрд. грн. і перевищує річний плановий обсяг на 13,6 %. Також спостерігається перевиконання цього показника по зовнішньому боргу на 13,3 млрд. грн., або на 54,2 %.

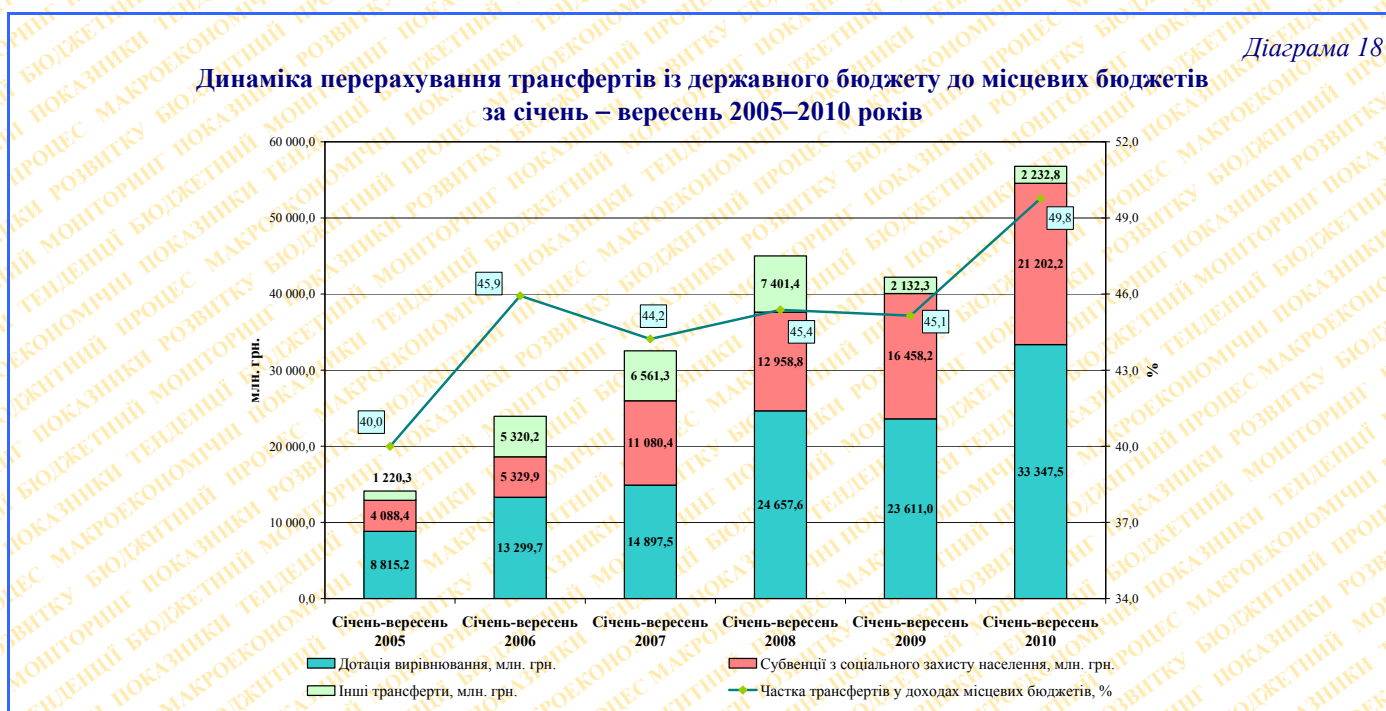
При цьому 70,0 % зовнішніх запозичень (у сумі 27,9 млрд. грн.) здійснено у вигляді короткострокових та середньострокових зобов'язань. Із цього обсягу майже 16,0 млрд. грн. Україна має повернути вже у грудні цього року (для порівняння, ця сума складає близько 80,0 % усіх видатків загального фонду державного бюджету за вересень). Слід зазначити, що найбільші обсяги видатків із державного бюджету також здійснюються у грудні, а відповідно до річного плану, до кінця року може бути здійснено всього 7,7 млрд. грн. запозичень для погашення боргу та фінансування дефіциту. Враховуючи зазначене, а також те, що доходи загального фонду бюджету виконані на рівні 68,5 % річного планового обсягу, виникає необхідність у ефективному управлінні залишками коштів державного бюджету та забезпеченні виконання доходів згідно із запланованими обсягами.

Надходження від приватизації державного майна склали 0,5 млрд. грн., або 8,2 % планового показника, затвердженого на 2010 рік. За аналогічний період минулого року ці надходження були виконані у сумі 0,7 млрд. грн., або на рівні 8,7 % річного плану. Зазначимо, що у 2010 році, як і в попередньому році, надходження від приватизації державного майна є джерелом формування Стабілізаційного фонду.

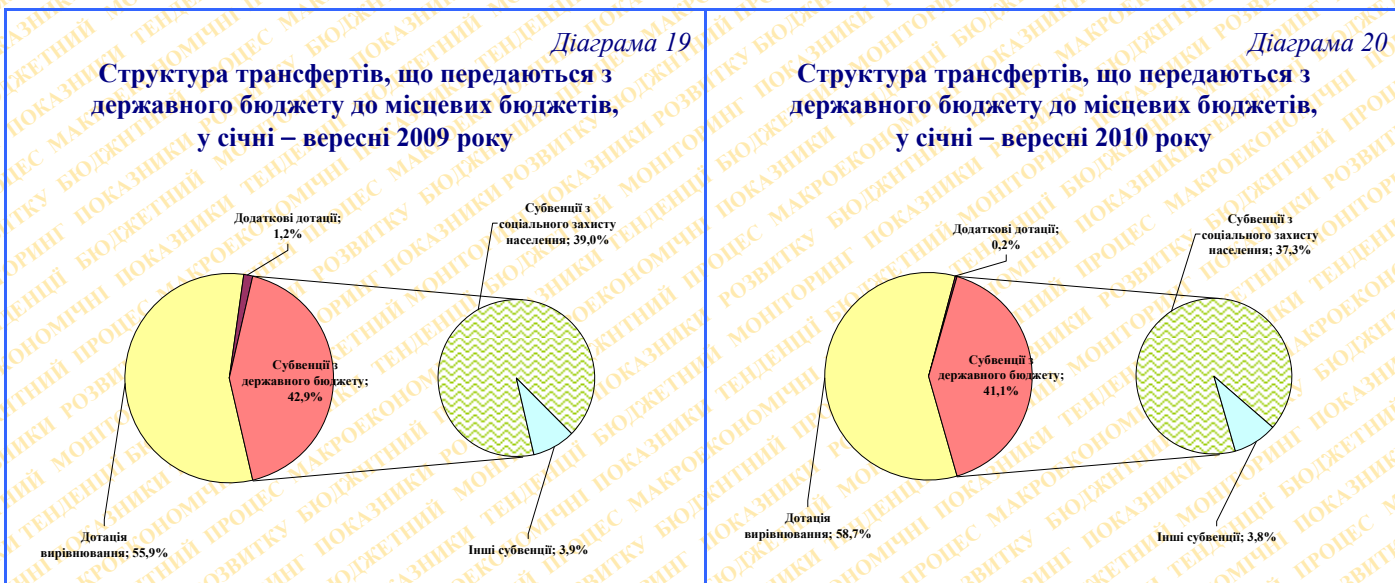
Залишки бюджетних коштів на кінець вересня 2010 року становили 44,5 млрд. грн., з них 24,9 млрд. грн. – по загальному фонду та 19,6 млрд. грн. – по спеціальному фонду. Обсяг залишків коштів збільшився всього на 29,2 млрд. грн., з них по загальному фонду – на 21,1 млрд. грн., по спеціальному фонду – на 8,1 млрд. грн.

МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ

До місцевих бюджетів із державного бюджету надійшло 56,8 млрд. грн. **міжбюджетних трансфертів** (71,4 % річного плану), що більше за обсяги таких надходжень у січні – вересні 2009 року на 34,6 %. Унаслідок цього зростає частка міжбюджетних трансфертів у загальній структурі доходів місцевих бюджетів – 49,8 % проти 45,1 % у відповідному періоді 2009 року (див. діаграму 18).

У структурі трансфертів найбільшу частку складає дотація вирівнювання – 58,7%, що на 2,8 в. п. більше за аналогічний показник 2009 року (див. діаграми 19, 20). До місцевих бюджетів перераховано дотації вирівнювання обсягом 33,3 млрд. грн., що на 41,2% більше за показник аналогічного періоду попереднього року.

Частка надходжень субвенцій з соціального захисту зменшилася на 1,7 в. п. і склала 37,3%. При цьому у номінальному вираженні ці субвенції збільшилися на 28,8% і склали 21,2 млрд. грн. Водночас частка інших субвенцій, що надходять до місцевих бюджетів з державного бюджету, становила 3,8%, що практично відповідає аналогічним даним 2009 року, а їх обсяги зросли на 32,4%, або до 2,2 млрд. грн.

Отже, виконання річних планових показників щодо надання різних видів міжбюджетних трансфертів є таким:

- дотації вирівнювання перераховано на 76,4%;
- фінансування додаткових дотацій коливається в межах від 28,6% до 40,0%;
- субвенції з соціального захисту населення надано на 66,4%;
- інші субвенції профінансовано на 58,2%.

У цьому виданні окреслено основні тенденції виконання зведеного, державного та місцевих бюджетів за січень – вересень 2010 року. Більш детальна інформація міститься у публікації «Бюджетний моніторинг. Аналіз виконання бюджету за січень – вересень 2010 року», що заплановано до видання у вересні 2010 року.